

Glava VIII

Spoljnotrgovinska politika

Deo 1.

Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad

Predmet: Međunarodna trgovina

Pojam spoljnotrgovinske politike

- **Međunarodni ekonomski odnosi** su odnosi koje jedna nacionalna privreda **uspostavlja po pitanju ekonomske saradnje** sa drugim nacionalnim privredama kao najznačajnijim subjektima ovih odnosa
- U oblasti svetske privrede dve najznačajnije aktivnosti su **međunarodna trgovina i međunarodne finansije**
- **Međunarodna trgovina** predstavlja razmenu roba, usluga i proizvoda intelektualne svojine preko državnih granica, gde su preduzeća glavni nosioci ove aktivnosti, a nacionalne privrede osnovni regulatori te aktivnosti

- Odnosi koje jedna zemlja uspostavlja sa drugim zemljama u svetu a povodom regulisanja međunarodne trgovine nazivamo **međunarodnim trgovinskim odnosima**
- Svaka država ima određenu strategiju sa kojom nastupa u međunarodnim ekonomskim odnosima i tu njenu strategiju nazivamo **spoljnoekonomskom politikom**
- Budući da nas zanima aktivnost međunarodne trgovine, ekvivalentna strategija države u oblasti međunarodnih trgovinskih odnosa se naziva **spoljnotrgovinska politika**

Definicije spoljnotrgovinske politike

- Politika koja utiče na međunarodnu trgovinu
- Politika vlade kojom kontroliše spoljnu trgovinu
- Pokazuje stepen sloboda (otvorenosti) u trgovini sa drugim zemljama
- ***Spoljnotrgovinska politika jedne nacionalne privrede predstavlja strategiju koju ona primenjuje u regulisanju međunarodne trgovinske aktivnosti, odnosno spoljne trgovine te zemlje, kako u samostalnom regulisanju, donošenjem unilateralnih mera, tako i u međunarodnim trgovinskim odnosima, donošenjem međunarodne regulative u saradnji sa drugim nacionalnim privredama, sa ciljem ostvarivanja nacionalnog interesa u spoljnoj trgovini***

- Spoljnotrgovinska politika je jedna od politika iz seta **ekonomskih politika**, koje kreiraju i izvršavaju vlade pojedinih zemalja
- Da bi jedna nacionalna privreda bila **punopravni subjekt međunarodne trgovine** ona mora da ima **potpunu autonomiju u kreiranju i izvršenju spoljnotrgovinske politike**, odnosno mora da poseduje (međunarodni) trgovinski suverenitet
- U regionalnim ekonomskim integracijama koje se nalaze na višem stepenu trgovinske integracije, koji podrazumeva postojanje zajedničke spoljnotrgovinske politike, organi te integracije su zaduženi za kreiranje i izvršavanje te spoljnotrgovinske politike

- **Kreiranje spoljnotrgovinske politike** je zadatak čitave vlade ali se uglavnom jedan organ imenuje kao centralni (fokusni) organ za koordinaciju svih napora u vladi na kreiranju spoljnotrgovinske politike (Ministarstvo spoljne trgovine, Ministarstvo trgovine, Američki trgovinski predstavnik (SAD), Komitet 133 (EU))
- **Kreiranje spoljnotrgovinske politike** počinje od trenutnog stanja koje postoji u spoljnoj trgovini jedne zemlje

- Nepoželjne tendencije u spoljnoj trgovini mogu biti:
 - ✓ Visoki i permanentni deficiti spoljnotrgovinskog bilansa;
 - ✓ Veliko i dominirajuće učešće pojedinih spoljnotrgovinskih partnera u spoljnoj trgovini jedne zemlje
 - ✓ Visok stepen proizvodne koncentracije u izvozu posmatrane zemlje
 - ✓ Visoko učešće proizvoda niže faze faze prerade u izvozu određene zemlje;
 - ✓ Malo učešće tehnološki intenzivnih proizvoda i opreme u uvozu određene zemlje
 - ✓ Veliko učešće robe široke potrošnje u uvozu u posmatrane zemlje

- Dva osnovna modela spoljnotrgovinske politike su **liberalizam** i **protekcionizam**
- Izbor odgovarajućeg modela spoljnotrgovinske politike može zavistiti od **države sa kojom se trguje, sektora privrede, vremena u kome određeni režim važi**
- Dva osnovna modela spoljnotrgovinske politike razlikuju se po **trgovinskim merama** koje države uspostavljaju u trgovini sa drugim državama
- Trgovinske barijere se uspostavljaju radi zaštite domaće privrede, nadzora nad domaćim tržištem, ostvarivanja budžetskih prihoda i sl.

- Najveći zagovornici slobodne trgovine i liberalističkog pristupa u kreiranju spoljnotrgovinske politike su, po pravilu, najrazvijenije države, nekada Velika Britanija, danas SAD, koje su najkonkurentnije u svetskoj privredi
- Kada se kreira spoljnotrgovinska politika jedne zemlje onda se prelazi na fazu njene primene (implementacije) kako bi se ostvarili ciljevi proklamovani u toj politici
- Primena podrazumeva korišćenje brojnih instrumenata koji toj spoljnotrgovinskoj politici stoje na raspolaganju

Instrumenti spoljnotrgovinske politike

- **Instrumenti spoljnotrgovinske politike** su **sve mere koje vlade nacionalnih privreda uspostavljaju** radi regulisanja međunarodnih trgovinskih tokova koji se obavljaju između te nacionalne privrede i ostatka sveta
- Pošto mere isključivo utiču na spoljnu trgovinu, nazivamo ih **spoljnotrgovinske mre ili samo trgovinske mere**

- Osnovna klasifikacija instrumenata spoljnotrgovinske politike, prema načinu njihovog dejstva na spoljnu trgovinu, deli sve instrumente u četiri velike grupe:

- 1. Carinske mere;**
- 2. Necarinske mere;**
- 3. Instrumente promocije spoljne trgovine;**
- 4. Mere zabrane trgovine (političke mere);**

- Carinske i necarinske mere su najznačajnije od nabrojanih grupa, jer imaju **regulatornu ulogu** i određuju spoljnotrgovinski režim jedne zemlje
- Carine su dugo bile dominantni instrumenti koji su regulisali spoljnu trgovinu jedne zemlje, ali usled multilateralnih trgovinskih pregovora pod okriljem GATT-a, ovi instrumenti su polako izgubili na značaju, zbog znatnog multilateralnog smanjenja carinskih stopa

- Postoje i mere koje nemaju regulatornu funkciju već imaju za cilj **promociju (unapređenje) spoljne trgovine** jedne privrede, pa ih nazivamo i **instrumentima promocije spoljne trgovine**
- One deluju preko primena marketinških i finansijskih instrumenata, jer se smatra da će se davanjem informacija o jednoj zemlji, njenim proizvodima i stvaranjem pozitivne slike (imidža) u inostranstvu poboljšati prodaja domaćih proizvoda na stranim tržištima
- **Mere zabrane trgovine sa inostranstvom** kao instrument spoljnotrgovinske politike nemaju svoje **ekonomsko opravdanje**

- Ove mere predstavljaju instrument spoljne politike koji koristi **ekonomska sredstva** za postizanje **političkih ciljeva** u inostranstvu (političke mere u spoljnoj trgovini)
- Tipične mere u ovoj grupi su **bojkot, embargo i ekonomska blokada**
- Nekada se političke mere ne moraju sprovesti merama zabrane već **naglom eskalacijom carine**, dozvoljena je trgovina sa određenom privredom ali su carine enormno visoke, što nazivamo **carinskim ratom**

Klasifikacija instrumenata spoljnotrgovinske politike

	pospešivanje	ograničenje
Carinske barijere	Preferencijalne carine	Zaštitne carine
Necarinske barijere	subvencije	Kvote, prelevmani

- Svaka vlada nastoji da samostalno reguliše spoljnu trgovinu usvajanjem **unilateralnih (jednostranih) mera** i to je izraz njenog trgovinskog suvereniteta
- Vlade stupaju u odnose saradnje sa drugim državama u oblasti trgovine i tako nastaju **mere međunarodnog regulisanja spoljne trgovine**
- Države zbog očiglednih ekonomskih interesa moraju da ograniče svoj trgovinski suverenitet i međunarodne mere regulisanja spoljne trgovine unose u svoj spoljnotrговinski režim
- WTO je danas najznačajnija međunarodna organizacija u oblasti međunarodne trgovine i nacionalne privrede koje su njene članice deo svog trgovinskog suvereniteta prenose na ovu organizaciju

Carine

- Carine predstavljaju jedan od najstarijih instrumenata spoljnotrgovinske politike kojima se kroz vekove nastojalo zaštititi domaće tržište i napuniti državni budžet
- Naziv **carine** potiče od reči „car“ jer su u srednjem veku carine bile dažbine koje su naplaćivali vladari
- Prvi put su se kao instrument javile u Japanu
- Carina se definiše kao „**javna dažbina koji države naplaćuju u domaćoj valuti od vlasnika robe prilikom njenog prelaska preko granice**“

- U zavisnosti od toga **kako se obračunavaju** carine možemo podeliti na:
 1. **Carine od vrednosti** – kod kojih se vrednost ukupne carine određuje primenom određenog procenta
 2. **Specifične carine** – koje se izražavaju u određenoj vrednosti za određenu mernu jedinicu
 3. **Kombinovane carine** –koje su spoj prethodne dve vrste carine pa se izražavaju i u procentu od vrednosti robe, ali i u određenoj vrednosti po mernoj jedinici (tehničke carine, alternativne carine)

- Prema aktivnosti spoljne trgovine na koju se primenjuju, sve carine delimo na:

1. **Uvozne**

2. **Izvozne**

3. **Tranzitne**

- **Sezonske carine**, carine koje se uvode privremeno, na primer, u određenim mesecima u godini

- **Autonomne carine** su one koje zemlje samostalno donose, u skladu sa svojim trgovinskim suverenitetom
- **Konvencionalne carine** su one koje zemlja dogovori u saradnji sa drugim državama i koje su propisane nekim međunarodnim ugovorom (konvencijom)
- Svaka država carine koje primenjuje izlaže u **carinskoj tarifi**
- Osnovu za carinsku tarifu čini **nomenklatura proizvoda** kojima se trguje, i u ovoj nomenklaturi svakoj oznaci za određeni proizvod pridodate su odgovarajuće carinske stope

- **Briselska carinska nomenklatura** – doneta 1959. godine pod okriljem **Saveta za saradnju carinskih službi** (kasnije prerasta u Svetsku carinsku organizaciju World Custom Organization - WCO)
- **Harmonizovani sistem za opis i obeležavanje robe** – na osnovu konvencije pod okriljem WCO zaključena 1983.
- Danas broji oko 5.000 robnih grupa koje su obeležene šestocifrenim oznakama (klasifikovano oko 98% roba u međunarodnoj trgovini)
- Ovu nomenklaturu danas primenjuje 177 nacionalnih privreda u svetu kao osnovu za carinsku tarifu

- Carinske stope koje su date u carinskoj tarifi predstavljaju **opšte stope** koje primenjuju prema državama sa kojima ne postoji potpisan ugovor o preferencijalnoj trgovini
- Kada se sa nekim zemljama želi zaoštriti spoljnotrgovinski režim onda se uvode carinske stope koje su više od opštih stopa, i nazivamo ih **retorzivnim carinskim stopama**
- Najznačajniji multilateralni ugovor o preferencijalnoj trgovini je **Opšti sporazum o carinama i trgovini (GATT)**, sporazum koji sada deo ugovora kojim je osnovana WTO

- Zarad izračunavanja raznih trgovinskih mera **Konferencija UN za trgovinu i razvoj (UNCTAD)** je razvila sopstvenu **klasifikaciju trgovinskih mera**
- U prvoj grupi ove klasifikacije su izložene **carine**, u drugoj **kvazi carine**, a poslednjih osam grupa date su **necarinske barijere**
- **Kvazi carine** – mere koje su slične carinama, ali često poprimaju oblik necarinskih barijera
- **Akcize** - koji se pominju uz carine kao dodatni namet, a koriste se kod trgovine tzv. „osetljivim“ ili strateškim proizvodima; razne takse državnih organa u međunarodnom poslu; porezi koje država naplaćuje a koji se odnose na robu u međunarodnom prometu i sl.

Prosečne vezane i primenjene tarife

Zemlja	Primenjene tarife	Vezane tarife
SAD	3,6	3,6
Kanada	3,6	5,1
Južna Koreja	11,3	16
Meksiko	12,5	34,9
Argentina	11,2	32,0
Brazil	13,6	31,4
Kina	9,95	10
Egipat	17,0	36,8
Filipini	6,3	25,6
Indija	15,0	49,7
Kenija	12,7	95,7

- Efekti carina na domaću privredu:

- ✓ **Efekat potrošnje**

- ✓ **Efekat zaštite domaćeg tržišta**

- ✓ **Efekat na platni bilans**

- ✓ **Efekat državnih prihoda**

- ✓ **Efekat blagostanja**

- **Merenje carinskih barijera** je olakšano zato što se carine najčešće numerički izražavaju, u apsolutnim i relativnim iznosima
- **Apsolutni iznos carine** se dobija kada se na vrednost robe koja se carini primeni propisana carinska stopa (ad valorem carina), odnosno kada se na količinu robe koja se carini primeni propisani kriterijum koji vrednost carine utvrđuje u određenoj vrednosti po mernoj jedinici
- Apsolutna vrednost carine ne može nam pokazati koliko je neka carina stvarno visoka i koliko značajnu barijeru trgovini ona predstavlja

- Apsolutnu vrednost carine koju istražujemo moramo uporediti sa ukupnom vrednošću carina, sa carinama u drugim sektorima, sa carinama u drugim državama
- Značaj pokazatelj su **minimalna i maksimalna carina** koje se primenjuju u određenom sektoru odnosno državi koju istražujemo
- Obično se ekstremno visoke vrednosti carinskih stopa nazivamo carinskim vrhovima (tariff peaks), koji se po nekim shvatanjima definišu kao sve carinske stope iznad 15%

- **Prosečna carinska stopa** – mera centralne tendencije svi carina pokazuje koje carine imaju najveću frekvenciju ponavljanja i kojoj vrednosti teže
- **Ponderisana prosečna carinska stopa**
- **Svetska banka** već nekoliko godina objavljuje podatke o prosečnim carinskim stopama i prosečnim ponderisanim carinskim stopama

Prosečne carinske stope i odstupanja, u procentima

	godina	Svi proizvodi			Primarni proizvodi		Ind. proizvodi	
		Prosta srednja carina	Standardna devijacija	Ponderisana srednja carina	Prosta srednja carina	Ponderisanja srednja carina	Prosta srednja carina	Ponderisanja srednja carina
SAD	89	5,7	6,7	4,1	3,9	2,1	6,1	4,5
	05	3,2	...	1,6	2,8	0,8	3,3	1,8
EU	88	3,2	5,6	3,6	7,9	2,8	1,9	4,1
	05	2,7	...	2,0	7,9	2,3	1,7	1,8
Japan	88	5,9	8,0	3,3	10,4	3,7	4,7	2,9
	05	3,3	...	2,5	8,4	3,8	2,3	1,4
Kina	92	41,3	30,8	32,6	36,7	14,3	42,4	36,5
	05	9,2	...	4,9	11,5	9,5	11,9	9,5
Južna Afrika	88	12,7	11,8	12,0	6,3	4,3	12,9	12,4
	05	8,5	...	5,4	5,4	1,7	8,8	6,5
Rusija	93	7,8	9,9	6,3	4,4	3,9	9,4	7,5
	05	9,6	...	17,9	12,2	11,5	8,9	-